

Kuncz Aladár.

A teste ott nyugszik már a kerepesi temetőben, — a sors külön kegyetlensége folytán csak egy marék erdélyi rög hullhatott a koporsójára, csak pár levél a marosvécsi «irodalmi» tölgyekről, csak pár szál virág a kolozsvári kertekből, csak néhány örökzöld ág Sztána fenyőfáiról. Ezt az utolsó örökzöld transzylván szimbolumot mindnyájunk nevében, de saját iniciatívájára «zord» barátja: Kós Károly vitte neki, aki ezúttal nem tudta hangos, pattogó beszédbe fojtani belső megrendültségét, de mégis keserű szeretettel tört ki, mikor arról volt szó, hogy sablonos babérkoszorút vigyünk neki föl — Erdélyből. «Nem babért, fenyőt viszünk!» Kuncz Aladárnak valóban a lelkünket kellett vinnünk, ha azt akartuk, hogy a lelke velünk maradjon.

Mert a lelke velünk maradt. Nemcsak mint emlékezet, nemcsak mint megszentelt fájdalom, nemcsak mint a közelmúlt irodalomtörténeti évek mély, belső fénnel tündöklő közép-pontja, hanem mint élő és továbbható erő, minden munkánkba belehangzó szó, mint buzdító, számonkérő és ítélő másvilági kritikus.

Erdélyé volt és Erdélyé maradt. Innen indult mint diák az első, könnyű érettségi után, — ide tért vissza a tapasztalatok és szenvedések súlyával éretten. Itt érezte magát igazán otthon, itt végezte élete legnagyobb és legdöntőbb munkáját, kettős munkát: az erdélyi irodalmi élet komoly megszervezését, magasabbrendű egységbe foglalását és — nagy regénye megalkotását. Az első

munkája olyan feltűnés nélkül, csendben, szinte észrevétlenül s magától értetődő természetességgel folyt, hogy csak most eszmélünk rá: mekkora értéket jelent. A másik műve élete utolsó óráiban felvitte őt a legnagyobb magyar írók magaslatára. A diadalból hanyatlott a halálba. Szívfacsaró tragikum és könnyes kiengesztelődés: hogy így kellett elmennie s hogy mégis megérhette. Nem tudom: káromoljuk-e a sorsot, vagy áldjuk az Istent?

Akivel az ember gyakran van együtt, azzal is vannak kivételes találkozásai. Nekem is voltak Kuncz Aladárral ilyen kivételes találkozásaim. Legelső találkozásunkra inkább ő emlékezett. Gyerekember voltam, mikor házunknál járt egyizben. Gyulai és Pákh Albert levelezését kutatta s megtudta, hogy Pákh Albert rokonunk lévén, családjuk birtokában vannak még Gyulai-levelek. Közölte is őket akkor a Nyugatban. Második találkozásunk, mely már nekem felejthetetlen, 1923 őszén történt, mikor végleg Kolozsvárra jött vissza. Zilált, zavaros volt az irodalmi helyzet nálunk, írók voltak, művek voltak, de élet nem volt. Hanyatló tendenciájú lapok, folyóiratok, vak világnézeti szélmalomharcok. Kuncz Aladár akkor jött. Annyi szenvedés után is töretlen lélekkel, új munkára, csendes, építő harcra készen. A nevét ismertem. Éppen a Napkeletben ismertette meg Budapestnélé alatt az erdélyi írásokat, józan, komoly, megértő kritikával. Nem egyet átvettünk a Pásztortűzbe, aztán kértünk tőle cikkeket magunk részére. Előbb a lelke darab-

jait küldte heroldoknak, végül megérkezett ő maga, — egy csendes októberi délután együtt ültünk az Ellenzék nyomdájában, a református kollégium szuterénjében. Akkor kezdte szerkeszteni az Ellenzék irodalmi mellékletét. Zajtalanul gyűjtött író, nevelt közönséget. Láthatatlan centrum lett. De annál szemelláthatóbb az Ellenzék vasárnapi száma. Aztán jött Marosvécs, a Helikon, mindenben oroszánrészre volt az ő csendes kezének. Azon a csendes, verőfényes őszi napon megéreztem benne a jövő emberét. Mennyire nem volt igazuk azoknak az aránylag keveseknek, akik akkor tőle mint «modern» budapesti írótól féltették a tradicionális erdélyi szellemet s az új erdélyi irodalom kivívott eredményeit! Kuncz Aladár életében csak epizód volt minden Erdélyen-kívülség, bármily hosszú ideig tartott legyen is. Ösztönös biztossággal helyezkedett bele kisebbségi sorsunk különösségébe s új transzylván adottságunkba.

De nagy európai horizontot, a műveltség roppant erejét hozta. Biztos

ízlést és semmi elfogultságot. A harmadik nagy találkozásom vele akkor esett, mikor fátyolos szemmel bámultam Áprily Lajos repatriáló vonata után. Akkor szinte szavak nélkül bizonyította be nekem, hogy ha meg is rendültek a hegyek, nincs még vége az erdélyi világnak. Negyedszer édesanyám halála után szólt hozzám, megint csak az ő hangján. Munkát keresett és talált számomra kiapadhatatlan leleményességgel.

Ötödik és utolsó «nagy» találkozásunkról nem beszélek. Csak annyit, hogy a budapesti Herzog-klinika egyik külön szobája látta a mi búcsúzásunkat.

Megnagyított arcképét most szerettem meg. Itt függ szobám falán. Szeretnék minden írással, verssel-prózával egyformán hozzá járulni és megkérdezni: Mit szólsz hozzá, kedves Aladár? Azt hiszem, vagyunk jónéhányan Erdélyben, akik így állunk most az ő arcképe előtt.

Nagyon szegények vagyunk nélküle. Nagyon gazdagok lehetünk még vele és általa.

Reményik Sándor.

Tudományos élet.

Az első irodalomtörténeti kongresszus.

A kongresszus rendezőinek alap gondolata az volt, hogy az első kongresszuson szembesítik, vagy legalább egymás mellé állítják az uralkodó irodalomtörténeti iskolák reprezentatív egyéniségeit, hogy egyetlen kongresszus keretében «polarizálódjanak»¹ a végletek. Senki sem esett kétségbe a jövő felől, amikor ezek a végletek felvonultak és a dialektika feszültségében egyszer-másszor mintha szét akarták volna robbantani a kutatás eddigi kereteit s tabula rasán tobzódni a teremtés gyönyörűségében. Nyilván-

való volt, hogy a legszélesebb ívű legyező elefántcsontlemezei is találkoznak egy közös pontban. A kongresszusnak csak arra kellett vigyáznia hogy türelmetlen kezek meg ne akadályozzák a lemezek síma összecukódását, egymás mellé rendeződését. Mindenki látta, hogy nem ellenfelekről van szó, hanem versenyzőkről; nem ellentétekről, hanem változatokról.

Éppen ezért ritka gazdagsága bontakozott ki a gondolatoknak. S ezek rendszeren nem maradtak meg a kongresszus szűkebb körében, hanem szét-szóródtak a közönség közé is. Az irodalommal való foglalkozás sohasem lehet egészen üvegházi növény. Az

¹ Az elnök, F. Baldensperger saját szava.